

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: „A család és a demográfiai változások”

(2007/C 161/19)

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2006. október 19-én levélben felkérést kapott a jövőbeni német elnökség részéről, hogy készítsen véleményt: „A család és a demográfiai változások”

Az EGSZB Elnöksége úgy ítélte meg, hogy olyan véleményt kell készíteni, amely az Európai Bizottság „Európa demográfiai jövője: kíváncsiunk lehetőségeit a kihívásból!” című közleményét (COM(2006) 571 final) is magában foglalja, amellyel kapcsolatban az Európai Bizottság 2006. október 12-én úgy határozott, hogy az Európai Közösséget létrehozó szerződés 262. cikke alapján kikéri az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleményét.

A bizottsági munka előkészítésével megbízott „Foglalkoztatás- és szociálpolitika, uniós polgárság” szekció a véleményét 2007. február 22-én elfogadta. (Előadó: Stéphane BUFFETAUT).

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2007. március 14-15-én tartott 434. plenáris ülésén (a 2007. március 14-i ülésnapon) 120 szavazattal 1 ellenében, 5 tartózkodás mellett elfogadta az alábbi véleményt.

1. Ajánlások és javaslatok**1.1 Egy példa nélkül álló helyzetre történő reagálás**

1.1.1 Az Alapjogi Charta 33. cikke jogilag felhatalmazza az Európai Uniót, hogy családpolitikai kérdésekről elmélkedjen és javaslatokat tegyen, még ha – hatékonysági és szubszidiaritási okokból – egyértelmű is, hogy a politikák kialakítása és végrehajtása a tagállamok és a helyi önkormányzatok – sőt, a köz- és a magánszféra – hatáskörébe tartozik.

1.1.2 Az Európai Bizottság 2005. március 16-án kiadott zöld könyvében Európa jelenlegi demográfiai helyzetét – joggal – „példa nélkül álló” jelenségnek nevezte. A 2006. október 10-i közlemény hangsúlyozza, hogy az elöregedés „az Európai Unió egyik legjelentősebb azon kihívása is egyben, amivel az elkövetkezendő években szembe kell néznie” Ezekkel a kijelentésekkel nem elégedhetünk meg. Az egyetlen helyénvaló kérdés az, hogy „mit tehetünk közösségi szinten?” – mármint a családpolitikák terén, illetve a családi élet és a munka összehangolása érdekében. Hangsúlyozzuk egyben, hogy az Európa Tanács is nemrégiben hívta fel a figyelmet arra, hogy a családok érdekében nagyszabású európai politikára van szükség.

1.1.3 A Gazdasági és Szociális Bizottság kutatási programot, tájékoztató kampányokat, javaslatokat és nyomom követést ajánl, valamint általánosságban azt, hogy a – ma már minden jogalkotási javaslatához kötelező – hatástanulmányokba építsék bele a családokra gyakorolt hatás elemzését is, már ha a családokat a javaslat közvetlenül érinti, illetve azok kapcsolódnak az Európai Unió más nagy társadalmi-gazdasági kérdéseihez, így a foglalkoztatáshoz, a növekedéshez, az energiahelyzet alakulásához és annak következményeihez.

1.2 A vizsgálati program

1.2.1 Ahhoz, hogy megfelelően reagálhassanak a demográfiai változásokra, a politikai döntéshozóknak a demográfiai változások mélyreható feltérképezésére van szükségük európai,

nemzeti és helyi szinten egyaránt. A 2006 októberében tartott első európai demográfiai fórum kiváló kezdeményezésnek bizonyult, amelyet érdemes rendszeressé tenni, és a fórumot szabályos időközönként megrendezni.

1.2.2 Hasonlóképpen szükség van a demográfiai változásoknak (népességszám, természetes mobilitás, migrációs áramlások, életkor és nem szerinti összetétel, a várható élettartam növekedése stb.) és ezek okainak (gazdasági, szociális, kulturális és környezeti tényezők, a családi élet és a munka összeegyeztetésének problémája, a nők és az anyák foglalkoztatottsági helyzete, a foglalkoztatás családi okok miatti rugalmas kezelése, a szakmai kockázatok és követelmények fontossága stb.) beható tanulmányozására a különböző nemzeti és regionális sajátosságok figyelembevételével. Rendkívül fontos, hogy ezeket a tanulmányokat független módon végezzék el, mert az eredményeik megkérdőjelezhetik egyes nemzeti politikák helyénvalóságát.

1.2.3 Összehasonlító vizsgálatokat lehetne végezni a különböző adózási vagy szociális rendszerekről, amelyek segítik az anyákat és apákat abban, hogy a gyermeknevelés után ismét munkába álljanak, valamint azokról a mechanizmusokról, amelyek arra ösztönzik a férfiakat, hogy vegyék ki részüket a családi feladatokból. Azokat a különböző adózási ösztönzőket is érdekes lenne megvizsgálni, amelyek lehetővé tennék mindenki számára hozzáférhető köz- vagy magán szolgáltatások kialakítását a családok számára.

1.2.4 A speciális helyzetű családokról (gyermeküket egyedül nevelő anyák, fogyatékkal élő gyermekek, eltartott idős szülők, beilleszkedési nehézségekkel küzdő bevándorló családok stb.) szintén külön tanulmányokat kellene készíteni.

1.2.5 Az elöregedéssel ⁽¹⁾ – annak különféle fajtáival és számos földrajzi sajátosságával együtt – külön tanulmányokban kell foglalkozni, figyelembe véve annak a családi életre és a családpolitikákra gyakorolt hatásait is. Ezt a témát korábban

⁽¹⁾ A demográfia-tudomány szerint a népesség elöregedését úgy lehet meghatározni, mint az idős emberek arányának növekedését a népességben belül, aminek általában a fiatalok arányának csökkenése a velejárója. Az idős emberek számának növekedése tehát külön fogalomnak tekintendő. Az országok és területek, valamint a figyelembe vett időszakok alapján a lakosság elöregedése és az idősek számának növekedése nem járnak szükségszerűen együtt, hanem az azokat kiváltó okok függvényében eltérhetnek.

elsősorban a szülők és a kisgyermek, illetve serdülők közötti viszony szemszögéből vizsgálták. Ezentúl a gyermekek és az idősebb szülők közötti viszony szemszögét is figyelembe kell venni, mégpedig a munkaidő beosztása és a közösségi támogatás vonatkozásában.

1.2.6 Arról is el kellene gondolkodni, hogy a jövőben a jobb egészségnek örvendő, dinamikusabb, függetlenebb időskorú munkavállalók hogyan vehetnének részt tartalmasabb és hosszabb ideig a családi, gazdasági és társadalmi életben – különösen a munkahelyek átalakítása, illetve a közösségek életében és a nemzedékek közötti kapcsolatok terén való aktívabb részvétel révén (például be lehetne vonni az idősebb korúakat az iskolák, óvodák és bölcsődék életébe). A család nemcsak a szülőkből és a gyermekekből áll, hanem a nagyszülőkből is, akikre gyakran jelentős szerep vár a család segítése, támogatása terén (a gyermekekre való felügyelet, anyagi támogatás stb.).

1.2.7 Az Európai Közösség kutatási, technológiafejlesztési és demonstrációs tevékenységekre vonatkozó, a 2007-2013-as időszakra szóló hetedik keretprogramjában a társadalmi-gazdasági kutatási irányvonalat jobban ki kell domborítani, és a demográfiai kutatás megerősítése érdekében fokozottabban kell finanszírozni⁽²⁾.

1.3 Tájékoztatás

1.3.1 Az Európai Bizottságnak létre kellene hoznia egy európai jegyzéket a családpolitika, a család és a munka összeegyeztetése, a férfiak és nők közötti egyenlőség politikája, valamint az anyák és a családi feladatokban teljes mértékben osztozó apák érdekében folytatott egyedi politika terén bevált gyakorlatokról. Az Európa-szerte már bevált tapasztalatokat javasolni kellene a tagállamoknak, hogy ezáltal a pároknak lehetőségük nyíljon valóra váltani gyermek iránti vágyaikat (az egy háztartásra eső gyermekek száma jelenleg 1,5, holott az emberek a legutóbbi felmérések szerint ennél lényegesen több gyermeket szeretnének).

1.4 Javaslatok

1.4.1 A demográfiai változások negatív hatását csak egy sor szociálpolitikai, gazdasági, környezetvédelmi, családpolitikai és a férfiak és nők közötti egyenlőséget célzó intézkedés idejekorán történő, összehangolt végrehajtása által lehet észrevehetően enyhíteni. Ehhez egyrészt egy átfogó perspektíva, másrészt egy, a leghatékonyabb politikákból összeállított rendszer szükséges. E tekintetben az Európai Uniónak több évre szóló cselekvési tervvel kellene előállnia, amelyben a tagállamok gyakorlatában már kipróbált családpolitikai, illetve a család és a munka összeegyeztetésével kapcsolatos intézkedéseket javasolna.

⁽²⁾ Lásd az EGSZB 2004. szeptember. 15-i véleményét a következő tárgyban: „7. Kutatási Keretprogram: Kutatási igény a demográfiai változás keretében – időskori életminőség és technológiai igény”, előadó: Renate HEINISCH (HL C 74., 2005.3.23., 44-54. o.)
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/hu/oj/2005/c_074/c_07420050323hu00440054.pdf.

1.4.2 Mivel a demográfiával kapcsolatos politikák csak hosszú távon hoznak eredményt, az Uniónak hangsúlyoznia kell a helyzet sürgős voltát, és javaslatokat kell tennie a tagállamoknak a fenntartható családpolitikával kapcsolatban megteendő lépésekre.

1.4.3 A nyílt koordinációs módszernek a családpolitika, a nők és férfiak közötti egyenlőség, a gazdaság- és társadalompolitika terén teljesítményértékelése kellene válnia, mely lehetővé tenné az Unió számára, hogy kiszűrje a tagállamok kulturális sokszínűségének és a nemzeti politikák elemeinek legjavát.

1.4.4 A Tanácsnak, az Európai Parlamentnek és az Európai Bizottságnak – a szubszidiaritás elvének tiszteletben tartásával – kezdeményeznie kellene a tagállamoknál egy, a családot támogató Európai Paktum aláírását, amely a következő kötelezettségvállalásokat tartalmazhatná:

- a tagállamok abbéli szándékának kinyilatkoztatását, hogy olyan politikák megvalósítására törekcszenek, amelyek kielégítik az Európai Unióban élő lakosság igényeit a párok által óhajtott gyermekszámra vonatkozóan. Ezeknek a politikáknak például közvetlen pénzügyi szolgáltatásokban, az adózás ennek megfelelően történő kiigazításában, továbbá megfizethető magán vagy állami infrastruktúrák (például a bölcsődék különböző formái, beleértve a vállalati, illetve a több vállalat által üzemeltetett bölcsődéket), napközi otthonos iskolák és szolgáltatások kínálatában kell megnyilvánulniuk. Ennélfogva nem csak az infrastruktúrák mennyiségének, hanem minőségének biztosítása is fontos.
- egy rögzített küszöbérték meghatározását a családdal és a gyermekekkel kapcsolatos politikák – azaz a jövőbe történő beruházások – számára, hogy az e területre előirányzott kiadásokat a népesség egyre nagyobb mértékű előregedésének társadalmi költségei ne emészthessék fel, fennáll ugyanis a kockázata, hogy az egyre idősebb választói tábor az effajta költségeket részesítené előnyben;
- garanciát a családok; anyák, apák és gyermekek számára kedvező környezet támogatására. Ehhez valóban meg kell valósítani a család és a munka összeegyeztetésére vonatkozó régi elgondolást, és egyúttal biztosítani kell a férfiak és nők közötti valódi egyenlőséget az élet- és munkamódok változásának tényleges figyelembe vétele mellett (felbomlott idő, távolság, a városközpontban lévő lakások magas ára, hiányzó infrastruktúra a kisgyermek számára stb.);
- a gyermek- és családpolitika terén hozott intézkedések folyamatoságára, állandóságára tett kötelezettségvállalást, az ilyen politikák stabilitása ugyanis sikerük egyik kulcsa. Ehhez az szükséges, hogy a fiatalabb korosztályokkal kapcsolatos kiadások aránya az egészség- és nyugdíjbiztosítás kiadásaihoz mérten állandó szinten maradjon, akkor is, ha ezen ágazatok költségeinek növekedése – a népesség előregedése miatt – elkerülhetetlen. Rendkívül fontos, hogy a demográfiai megújulás a lehető legjobb körülmények között menjen végbe. Ez azt jelenti, hogy óvni és javítani kell a gyermekek

egészségét és biztonságát, mindenkinek magas szintű oktatást kell nyújtani, továbbá segítő és támogató rendszereket kell a szülők részére felkínálni, hogy kielégíthessék igényeiket és megbirkózhassanak problémáikkal. A nagy szegénységben élő, kiemelt támogatásra szoruló és migrációs háttérrel rendelkező családok és gyermekek kiemelt figyelmet érdemelnek. Az EGSZB, miközben konstatálja az európai népesség előregeledését, és úgy ítéli meg, hogy a generációk megújulása nélkülözhetetlen „a kontinens fennmaradásához”, felhívja a figyelmet arra, hogy a tömeges munkanélküliség megszüntetése, a 25-35 éves korosztály hozzáférése a tartós foglalkoztatáshoz, valamint általában a szakmai életút valóban biztonságossá tétele révén könnyebbé válna az aktív vagy inaktív nyugdíjas időszak finanszírozása.

1.4.5 Az emberi lény nem csupán termelő és fogyasztó. Társadalmi és érzelmi dimenziót is hordoz magában, ezek alkotják méltóságát. Minden valóban humanista politikának, azontúl, hogy figyelembe veszi az emberi lét eme alapvető dimenzióját, meg is kell azt őriznie. A személyek kibontakozásához és a társadalmak harmóniájához teljes mértékben szükség van családpolitikákra. Ha egy „Európai Családi Paktum” elfogadásra kerülne, ezzel nyilvánvalóvá válna az Európai Unió elköteleződése az Európai Alapjogi Chartában foglaltak iránt.

2. Bevezetés

2.1 „A demográfiai változások kihívása, a nemzedékek közötti szolidaritás új formái” című zöld könyve ⁽³⁾ után az Európai Bizottság nemrégiben új közleményt jelentetett meg „Európa demográfiai jövője: kovácsoljunk lehetőséget a kihívásból!” címmel, ezzel is kifejezve, hogy mekkora jelentőséget tulajdonít ennek az Európai Unió jövője szempontjából meghatározó kérdésnek.

2.2 Be kell látnunk, hogy a Nizzai Szerződésig a tagállamok igen visszafogottak maradtak a témával kapcsolatban, noha a demográfusok hozzátételük húsz éve próbálják felhívni a figyelmet a közelgő „demográfiai téll” kapcsolatos politikákra, illetve az abból fakadó problémákra. Sajnálattal vagyunk kénytelenek megállapítani, hogy a válasz a többszöri, ismételt figyelemztetés ellenére ilyen sokat késett, és hogy most már valódi demográfiai válsággal kell szembenézni.

2.3 Az Európai Bizottság – üdvözlendő tisztánlátásról téve tanúbizonyságot – jóformán egy évtizede folyamatosan hangsúlyozza a jelenség fontosságát, mely semmissé teheti a lisszaboni stratégia minden célkitűzését.

2.4 Még ha a tagállamok dinamizmusa nem kizárólag a termékenységi rátától függ is, és az egyes generációk szakértelmének, képzettségének és kreativitásának fejlesztése is elengedhetetlen, túlzott pesszimizmus nélkül kijelenthető, hogy az Európai Unió demográfiai helyzete rendkívül fontos az Unió majdani gazdasági fejlődése és társadalmi egyensúlya szempontjából.

⁽³⁾ COM(2005) 94 final.

2.5 A képzett munkaerő hiánya korlátozhatja a termelékenység növekedésének lehetőségeit, amennyiben nem fordítanak kellő figyelmet a munka minőségére és a munka során alkalmazott gyakorlatok korszerűsítésére. A munka és az általa igényelt szaktudás ugyanis a jövőben a maitól eltérő lesz, ami alátámasztja az egész életen át tartó tanulás jelentőségét. Sajnos az Európai Unióban közel 17 millió állástalan személy él, akikhez még hozzá kell adni azok számát, akik – teljes munkaidős állás híján – kénytelenek voltak elfogadni a részmunkaidős munkaviszonyt. Az Európai Unió előtt álló egyik legnagyobb kihívás az, hogy biztos munkához juttassa ezeket a személyeket, ami bizonyos mértékben lehetővé tenné az aktív európai népesség számának csökkenéséből adódó negatív gazdasági hatások csökkentését.

2.6 A demográfiai változás azon időszak után következik be, amelyet a demográfia tudománya „demográfiai átmenetnek” nevez. Ez utóbbi időszakban jelentősen csökkent a halandóság, különösen a csecsemő- és anyai halandóság. A halandóság csökkenésével párhuzamosan a születések száma is csökken, a születéskor várható élettartam viszont jelentősen emelkedik.

2.7 A „demográfiai átmenet”, majd az időskorúak élettartamának Európában az 1970-es évek óta bekövetkezett emelkedése rendkívül kedvező eredmény. Annak érdekében azonban, hogy a születések és a halálozások közötti egyensúly ne boruljon fel tartósan, biztosítani kell a nemzedékek utánpótlását, ám Európában ez jelenleg nem történik meg, sőt, sok tagállamban a halálozások száma magasabb, mint a születéseké.

2.8 Az, hogy a lakosság a lehető legjobb körülmények között idős kort éljen meg, értékes cél, amelyre a jövőben is törekedni kell. Az ilyen irányú fejlődés az egészségügyi és gondozási kiadások növekedéséhez vezet, ugyanakkor az időskorúak részére új szolgáltatások és árúk létrehozását teszi szükségessé. Hatására növelni kell az aktív népesség termelékenységét, és meg kell hosszabbítani a „seniorok” aktivitását, akik közül egyeseket – akaratok ellenére – kirekesztenek a munka világából.

2.9 Egyes európai országokban a bevándorlás – amennyiben azt a bevándorlók beilleszkedését elősegítő programok (nyelvoktatás, szakmai képzés stb.) kísérik ⁽⁴⁾ – részben ellensúlyozza, és valószínűleg a jövőben is ellensúlyozni fogja a népesség csökkenését, mindazonáltal önmagában nem jelenthet megoldást a demográfiai kihívás problémájára, ugyanis nem kizárólag az Európa számára szükséges munkaerő mennyiségéről van szó, hanem emberi és társadalmi problémáról is. Arról sem lehetne szó, hogy a fejlődő országokat megfosszuk emberi potenciáljuktól, különösen a legképzettebb állampolgáraiktól. Az Európai Uniónak saját határain belül is meg kell találnia azon demográfiai problémák megoldásának eszközeit, amelyekkel szembesül.

⁽⁴⁾ Lásd az EGSZB 2006. december 23-i véleményét a következő tárgyban: „Bevándorlás az EU-ban és a beilleszkedési politikák: a regionális és helyi önkormányzatok és a civil társadalmi szervezetek együttműködése”, előadó: Luis Miguel PARIZA CASTAÑOS (HL C 318., 2006.3.23.).

3. Az Európai Bizottság 2006. októberi közleménye

3.1 Az Európai Bizottság mindjárt az elején emlékeztet arra a szempontokra, amiről a témával kapcsolatos szakirodalomban oly gyakran megfigyelhető: a népesség elöregedésének egy aspektusa, amelyet a demográfiai tudomány „felülről történő öregedésnek” nevez, jó hír, hiszen az időskorúak várható élettartamának meghosszabbodását jelzi, vagyis az orvostudomány, a társadalom és a gazdaság jelentős fejlődését.

3.2 Az élettartam megnövekedésével egy időben a születések száma nagyon lecsökken, aminek következtében Európa demográfiai helyzetét a következő négy tendencia jellemzi:

- a várható élettartam meghosszabbodása,
- az átlagosan egy nőre jutó gyermekek alacsony száma (1,5 a 27 tagú EU-ban),
- a születések számának csökkenése az elmúlt évtizedekben,
- jelentős bevándorlási hullámok.

3.3 E tendenciák miatt az Európai Unió népessége kis mértékben csökkenhet, mindenképp azonban – amint a háború utáni demográfiai megújulás nemzedékei eléri az időskort – sokkal idősebbé válik.

3.4 Az Európai Bizottság előrejelzései 2050-ig nyúlnak előre, és kizárólag statisztikai becsléseken alapulnak. Az Európai Bizottság véleménye szerint ezeket az előrejelzéseket a tájékozottság növelésének és a vita ösztönzésének eszközeként kellene használni.

3.5 Az Európai Bizottság előrejelzései szerint 2050-re az Európai Unióban négyről kettőre csökkenhet a 65 éves vagy annál idősebb állampolgárra eső munkaképes korú személyek száma.

3.6 Ezekből az előrejelzésekből kiindulva az Európai Bizottság arra a megállapításra jut, hogy a népesség elöregedésének jelentős következményei lehetnek a munkaerőpiacra, a termelékenységre és a gazdasági növekedésre, valamint a szociális védelemre és az államháztartásra nézve.

3.7 Az első időkben (körülbelül 2017-ig) a nők és az 55-64 év közötti munkavállalók foglalkoztatási aránya növekedhet, ez azonban csak a probléma időszakos enyhülését jelenti, mert ezt követően a demográfiai változás teljes súlyával nehezedik majd a gazdasági növekedésre.

3.8 Így az Európai Unió GDP-jének átlagos évi növekedési aránya a népesség elöregedésének tulajdoníthatóan mechanikusan csökkenhet, méghozzá 2,4 %-ról (2004-2010) mindössze 1,2 %-ra (2030-2050), ami pedig a lisszaboni stratégia törekvéseinek és célkitűzéseinek a végét jelentené.

3.9 Ezzel egyidejűleg, ha semmit nem teszünk, az elöregedés a közkiadások (nyugdíjak, az idősök egészségügyi ellátása és gondozása) jelentős növekedését eredményezheti, ezzel egyre

nagyobb lesz a költségvetési hiány, és a közkiadások adósságspi-rálja elviselhetetlenné válik.

3.10 Tekintettel az említett nehézségekre, az Európai Bizottság számára az a kérdés, hogy hogyan támogathatná az Európai Unió a tagállamokat egy olyan hosszú távú stratégia révén, amelynek végrehajtása – jogilag és gyakorlatilag – alapvetően a politikai szándékuktól és a hatásköreiktől függ.

3.11 Az Európai Bizottság ezért elméleti és cselekvési útirányokat javasol, amelyek a témához kötődnek ugyan, mégis eléggé távolról értelmezhetőek és általánosak, mivel e téren a tagállamok, sőt, a helyi önkormányzatok az illetékesek.

3.12 A megfogalmazott javaslatok a demográfiai megújulás elősegítése érdekében némi családpolitikai jelleget is öltöttek, mivel jobb módszereket kínálnak a munka, a magánélet és a családi élet összehangolására (az óvodák és a szülői szabadság rendszereinek fejlesztése, a munkaszervezés rugalmasabbá tétele, évente demográfiai fórum szervezése).

3.13 Az ajánlások között találhatók ezenkívül olyan intézkedések, amelyek az 55 év feletti munkavállalók foglalkoztatottsági arányának emelését és az európai termelékenység növelését veszik célba, továbbá olyan rendelkezések, amelyek arra irányulnak, hogy a legális bevándorlás, valamint a legális bevándorlók beilleszkedése szervezettebb legyen.

3.14 Az Európai Bizottság a pénzügyi eszközök kellően széles választékának kidolgozását is javasolja a nyugdíjrendszerek megőrzésére, amelynek részét képezi a magán megtakarítás és a magántőke létrehozása annak érdekében, hogy mindenki szabadabban határozhassa meg majd a nyugdíjas korában rendelkezésre álló bevétele nagyságát. Ezek viszont a pénzpiacok hatékony és átlátható működését, valamint különösen a nyugdíjalapokra vonatkozó ellenőrzés jó minőségét feltételezik.

3.15 Európa elöregedése következtében egyrészt a gondolkodásmód, másrészt társadalombiztosítási és családpolitikai rendszerek is módosulni fognak, ugyanis egy nagy kihívásból lehetőséget kell kovácsolni.

3.16 Mivel az Európai Uniónak ezen a területen nincs saját hatásköre, az Európai Bizottság kénytelen volt általános elvek kijelentésére szorítkozni. Nehezen is képzelhető el, hogy az Európai Uniónak hogyan lehetnének operatív hatáskörei ezen a téren, a kihívásra adandó válasz ugyanis az egyes tagállamok sajátos helyzetétől és az érintett népekre külön-külön jellemző társadalmi és kulturális hagyományoktól és szokásoktól függően más és más. Ráadásul bizonyos intézkedéseknek – például az óvodai rendszerek fejlesztésének – a konkrét végrehajtását csak helyi, a családokhoz a lehető legközelebbi szinten lehet megszervezni. Ettől azonban még továbbra is európai szintű mozgósításra van szükség a demográfiai kihívás leküzdésére, mégpedig sürgősen.

3.17 A német elnökség, amely érdeklődéssel fogadta az Európai Bizottság közleményét, a családpolitikai aspektus elmélyítését igényelte, ezért arra kérte az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságot, hogy vizsgálja meg, mennyiben tudna egy fenntartható családpolitika hozzájárulni Európa gazdasági és társadalmi fejlődéséhez.

4. A család, a gazdasági és társadalmi fejlődéshez igazodott emberi realitás

4.1 Két évszázad alatt az Európában lezajlott nagyszabású politikai, gazdasági és társadalmi változásokhoz a családok helyzetét, az életmódot és az értékrendet is érintették. Az ipari forradalom és a városiasodás eredményeképpen a családi kör fogalma is átalakult. A kiterjedt nagycsaládok kisebbek lettek és a családi élet új formái alakultak ki, a nemzedékek közötti kötelékek megváltoztak, fejlődött a mentalitás, megváltozott, néhol teljesen el is halványult a gazdasági szolidaritás érzése, ugyanakkor pedig a nők növekvő gazdasági önállósága emelte a két jövedelemmel rendelkező családok életszínvonalát.

4.2 A családi életmód módosult, változatosabbá vált. Kevesebb a házasság, és később kerül rájuk sor. Növekedett a házasságon kívül született gyermekek száma, és a korábbinál több – különösen nem európai – gyermeket fogadnak örökbe. Emelkedett a válások száma, akárcsak azon új családoké, amelyekhez korábbi házasságból származó gyermekek tartoznak. Egyre több az egyedülálló szülő – elsősorban nő, – és ezek az egyszülős családok gyakran kerülnek nehéz anyagi helyzetbe. A fogya-tékkal élő gyermekeket nevelő családok helyzetét különös nehézségek jellemzik, amelyek különleges figyelmet igényelnek a hatóságok részéről. Új családi hálózatok épültek ki a szolidaritáson és a baráti kötelékeken alapuló kölcsönös segítség kialakítása céljából. Az egy háztartásban élő személyek száma csökkent, és egyre több személy (és pár) él egyedül és gyermek nélkül. Egyre kritikusabb kérdéssé válik az idős párok helyzete, szerepük a társadalomban, valamint a támogatás, amelyre szükségük van. A bevándorlás nyomán új családi kultúrák jelentek meg Európában, ami növeli a családi helyzetek összetettségét.

4.3 A túlnyomórészt vidéki társadalmakban a családokat hármasság jellemezte: érzelmi, gazdasági és földrajzi. A gyakorlatban a gazdasági tevékenység a család lakóhelyén folyt: a birtokon, a műhelyben vagy az üzletben. Ez a hármasság az iparosodás és a városiasodás következtében elhalványult, néhol meg is szűnt. Az esetek zömében a családi élet és a munka helyszíne elkülönül egymástól, a családtagok más-más vállalatnál, más-más tevékenységi ágazatban dolgoznak. A szülők kevesebben tartózkodnak otthon, az egyenes és az oldalági rokonok gyakran eltávolodnak egymástól, és a család szolidaritása is kevésbé rendszeres. Bizonyos gyermekek ezért többet vannak egyedül, ugyanakkor fiatalok többsége később hagyja el a családot, különösen azért, mert a tanulmányi idő meghosszabbodott, továbbá aktív életük megkezdése nehézségekbe ütközik. Egyes tagállamokban gyakori jelenség, hogy harmincas éveikben járó fiatal felnőttek még a szüleiknél élnek, és pénzügyi szempontból függnek tőlük. Azt is meg kell említeni, hogy az ellátó és a szociális szolgáltatásokat, valamint az oktatást ma több gyermek veheti igénybe, mint a múltban.

4.4 A család alapját ma is, akárcsak régen, az erős érzelmi kötelékek iránti, egyetemes emberi vágy képezi. Ezzel szemben nyilvánvaló, hogy a gazdasági és földrajzi egység immár inkább kivétel (kisbirtokok, hagyományos kereskedések, kézművesműhelyek stb.), mint szabály.

4.5 Napjainkban az élet bonyolultabb lett, és kétségkívül egyénközpontúbb is. Az egyéni versennyel kapcsolatos értékek nagyon fontos céllá változtak, amelyek nagyon gyakran maguk mögé sorolják a szolidaritással összefüggő értékeket.

4.6 A gazdasági változások, a városiasodás és az egyének a közösség elé kerülése ellenére azonban a család továbbra is megmaradt, bár törekenyebb lett. Az emberiség természetes és alapvető vágyát testesíti meg: a ragaszkodás, a szeretet, a törődés és a szolidaritás igényét. A lakosság – különösképpen a fiatalok – körében végzett közvélemény-kutatás eredményei is ennek a váagnak a változatlan meglétéről tanúskodnak.

4.7 Nyilvánvaló azonban, hogy az egyik legnagyobb kihívást a munka, a magánélet és a családi élet lehetővé és összeegyeztethetővé tétele jelenti – nők és férfiak számára egyaránt, valamint a szülői felelősséggel kapcsolatos növekvő követelményeknek való megfelelés.

4.8 Az európai társadalmak gazdasági és társadalmi fejlődéséből adódóan minden családpolitikának számolnia kell a következő kulcsfontosságú kérdésekkel: a gyermekek felügyelete és nevelése, az idős vagy igen előrehaladott korú és ellátásra szoruló szülők támogatása és segítése, a munka rugalmas megszervezése, a szülői és a beteg családtagok gondozására járó szabadság, a gyermeknevelés miatt karrierjét félbehagyó szülő támogatása az újbóli munkába állásban, a társadalom jövőjének zálogát jelentő gyermekek oktatásának támogatása és az azzal kapcsolatos segítségnyújtás, a nemzedékről nemzedékre átörökölt szegénység és munkanélküliség elleni küzdelem, a betegségekkel, alkoholizmussal vagy más káros függőségekkel (kábitószerek, dohányzás stb.) küzdő családok támogatása, a családon belüli erőszak elleni küzdelem, azon családok támogatása, amelyeknek egyes tagjai fogyatékkal élnek stb.

4.9 Konkrét és hatékony intézkedéseket kell tehát javasolni annak érdekében, hogy ne nehezedjen túl erős nyomás a gyermekvállalásra alkalmas korban lévő fiatalokra. Amennyiben elvárjuk a nőktől, hogy gyermekeket szüljenek, építsék szakmai karrierjüket, és ezzel együtt aktívabban vegyenek részt a munka világában, olyan, ehhez szükséges kísérő intézkedéseket kell javasolni nekik, amelyek lehetővé tennék számukra, hogy megtalálják az összhangot a szülői, családi teendők, valamint a szakmai tevékenység között. Erőteljes, hatékony intézkedésekre is szükség van az apák családi életbe történő bekapcsolódásának, az apai felelősségérzet kialakulásának, valamint a gyermekek családi körben történő ellátásával kapcsolatos felelősség egyenlő megosztásának támogatása érdekében. Ehhez olyan munkajogi rendelkezések bevezetésére is szükség van, amelyek lehetővé teszik, hogy a kisgyermekes szülők (közülük az apák) szülői szabadságot vegyenek ki, illetve rugalmasabb munkaidő-beosztás mellett dolgozzanak, hogy foglalkozhassanak gyermek-eikkel azon tagállamokban, amelyekben mindeddig nem léteztek erre vonatkozó rendelkezések.

5. A család, az Európai Unió által emberi, gazdasági és társadalmi szempontból elismert és szentesített realitás

5.1 Az Európai Unió már ünnepélyesen kifejezte a családok iránti törődésének szándékát, az Unió Alapjogi Chartája 33. cikkének (1) bekezdése ugyanis kimondja, hogy „A család jogi, gazdasági és szociális védelmet élvez.” Ez a megfogalmazás azt sugallja, hogy a családnak, a gazdaságnak és a társadalmi szerveződésnek mind tudomása van a másik kettőről, és e három egymástól nem független. Sőt, ellenkezőleg: egymással kölcsönhatásban állnak, és a tagállamok feladata a család jogi, gazdasági és szociális védelmének biztosítása.

5.2 Az Alapjogi Charta e tekintetben egy jóval korábbi szövegre utal: az ENSZ 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatára, amelyet minden tagállam aláírt. E nyilatkozat 16. cikkének 3. bekezdése így fogalmaz: „A család a társadalom természetes és alapvető alkotó eleme és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére.”

5.3 Az európai Charta még ennél is konkrétabban ír a család és a gazdaság közötti kapcsolatról: a 33. cikk (2) bekezdése alapján az Uniónak „[a] család és a munka összeegyeztetése” kell, hogy e téren követendő célja legyen.

5.4 Az Európai Unió ebben az alapvető jogait meghatározó szövegben ezzel nemcsak azt emeli ki, hogy a család és a munka különösen fontos, hanem azt is, hogy – legalábbis elvben – nem lehet köztük ellentmondás.

5.5 Meg kell végül jegyeznünk, hogy az Alapjogi Charta 33. cikke jogi érvényt ad az Európai Unió családpolitikai téren játszott szerepének, legalábbis a tagállamok ösztönzését, mozgósítását, tájékoztatását, sőt, összehangolásra való buzdítását illetően – a szubszidiaritás elvének betartása mellett.

6. A család, a gazdasági fellendülés, a társadalmi szolidaritás és az érzelmi egyensúly forrása

6.1 Köztudott, hogy a „dicsőséges harminc év” (1945-75) alatt lezajlott nagy gazdasági gyarapodást erős demográfiai növekedés kísérte, és ez nem véletlen. A demográfiai dinamika, amelynek az európai „demográfiai tél” helyére kell lépnie, szükséges feltétel, de emellett arra is szükség van, hogy – a környezetet és bolygónk megfelelő ökológiai állapotát tiszteletben tartva – az összes nemzedéknek lehetősége nyíljon készségei, kreativitása fejlesztésére és a személyes kiteljesedésre.

6.2 A család alapvető gazdasági közösség, ezért természetes, hogy a család és a gazdaság összefügg egymással. A családnak mint közösségnek több szempontból gazdasági dimenziót öltő szükségletei vannak: élelem, lakás, kellékek, hozzáférés a

kultúrához és a szabadidőhöz, a levegő és a víz minősége stb. Egyes tagállamokban a család jövedelemmozgások és szociális szolgáltatások forrása is. Nyilvánvalóan a gazdasági élet egyik motorja, amennyiben tagjai megfelelő és tartós vásárlóerővel rendelkeznek.

6.3 Az, hogy elismerjük, hogy a család gazdasági közösség, nem azt jelenti, hogy csupán gazdasági tevékenységgé redukáljuk, sem pedig azt, hogy pusztán mennyiségi szempontból szemléljük. A család és a gazdaság végtére is együtt küzd a közös érdekében: az emberi jólét és az érzelmi egyensúly megteremtéséért ⁽⁵⁾.

6.4 Ráadásul a család a gazdasági fejlődés és a társadalmi egyensúly számára kedvező elemeket hordoz magában, legalább négy egyedi szempontból:

- a család az érzelmi, gazdasági és társadalmi szolidaritás helyszíne, amely sokak számára a gazdasági élet kockázatainak jobb kezelését teszi lehetővé. Amennyiben a munkanélküliség sújtotta személyek családi, pszichológiai, illetve pénzügyi támogatásban részesülhetnek, könnyebben járják végig a munkakeresés útját, választanak képzési programot, alapítanak esetleg saját vállalkozást, bár a munkanélküliség az egész család számára kétségtelenül nehéz megpróbáltatás.

- a család közvetlen gazdasági értékteremtő, mert belőle ered az úgynevezett „humántőke”. A szülők részére ezért minden szükséges támogatást meg kell adni nevelési feladatuk elvégzéséhez. Már sejteni lehet, hogy az Európában beköszöntött „demográfiai tél” milyen árat követel majd, legyen szó a nyugdíjak finanszírozásával kapcsolatos nehézségekről, vagy a vidéki területek elnéptelenedéséről, amely a gazdasági tevékenységek eltűnéséhez és a közszolgáltatásokban fellépő problémákhoz vezet, vagy akár az egyes jövőbeli szakirányokban tanuló diákok számának csökkenéséről. A humántőkébe való befektetések fokozhatják a termelékenységet és a gazdasági növekedést, és tartósan segíthetnek a fenti változásokkal való szembenézésben.

- ki kell emelni a családnak a „humántőke” értékében játszott szerepét is, amely többek közt a szülőktől kapott nevelésnek, az általuk közvetített értékeknek, támogatásuknak és ösztönzésüknek köszönhető. Egyes, a szakmai és a társadalmi életben nélkülözhetetlen pozitív tulajdonságok mindenekelőtt a családban alakulnak ki: mások tisztelete, a fáradozás értelme, a csapatszellem, a tolerancia, a társasági élet értelme, a felelősségteljes önállóság stb.

- Végezetül azt is kijelenthetjük, hogy a család hosszú távon serkentőleg hat a gazdaságra, és ösztönzi a szülők anyagi kapacitásainak bevetését a család igényeinek megfelelően. A szülők az iránti felelőssége, hogy felneveljék és a jövőre felkészítsék gyermekeiket, megtakarításra és a jövőbe való befektetésre sarkallja őket az anyagiak, az ingatlan, a képzés és a tudás terén egyaránt. A szülők a különböző eredetű szennyezések csökkentése érdekében is mindent megtesznek majd, hogy gyermekeik számára élhető környezetet hagyjanak hátra.

⁽⁵⁾ Lásd az EGSZB 2007. március 14-i plenáris ülésén elfogadott feltáró véleményét a következő tárgyban: „Az öregedő népesség gazdasági és költségvetési hatásai”, előadó: Susanna FLORIO.

A legtöbb gyermek napjainkban jóval több „tőkét” kap szüleitől és a társadalomtól gondoskodás, oktatás, egészségügyi és szociális szolgáltatások, valamint vagyoni befektetések (és sokan: örökség) formájában, mint szülei és nagyszülei a maguk idejében. Ebben az értelemben írhatta Alfred Sauvy közgazdász és népességtudós, hogy „a gyermek a társadalom aktív eleme”. E tekintetben elmondhatjuk, hogy a család – mind gazdasági, mind társadalmi és érzelmi téren – történelmi dimenziót hoz az emberek életébe.

6.5 Jean Bodin (francia jogász és filozófus) már a reneszánsz korban megírta, hogy „csak az emberekben mért gazdagság létezik”. Az Európai Unió minden tagállama felismeri a család emberi, gazdasági, társadalmi, valamint érzelmi egyensúlyával kapcsolatos hozzájárulását, ezért vezettek be mindenütt – ilyen vagy olyan – családpolitikákat. Valóban tisztában vannak azzal, hogy a népek jövője gyermekeikre épül.

7. Családpolitikák Unió-szerte – ám ahány, annyiféle

7.1 Unió-szerte minden államban létezik családpolitika, valamint a férfiak és nők közötti egyenlőség biztosítását, illetve a munka, a társadalmi és a családi élet összeegyeztetését szolgáló politika. A fenti három szempont összefügg, és szoros egységet alkot, még akkor is, ha egyes országokban valamelyik nagyobb hangsúlyt kap a másik kettőnél. Legyenek azok közvetettek, közvetlenek, erős vagy gyenge politikák, minden tagállamban léteznek.

7.2 Az indíttatások sokfélék: hol inkább erkölcsi és polgári, hol inkább gazdasági vagy politikai okok miatt. A családpolitikáknak mindazonáltal mindenütt alapeleme a gyermekek jóléte az erkölcs, az egészség és a nevelés terén, csakúgy, mint annak elősegítése, hogy a szülők a családban, a munkában és a társadalmi életben egyaránt kibontakozhassanak.

7.3 A férfiak és nők közötti egyenlőségnek nemcsak a munkában, hanem a családi teherviselésben is történő érvényre juttatása ihlette a családpolitikákat a skandináv országokban. Egy olyan környezetben ugyanis, ahol a munkahely messze esik a családi tűzhelytől, és ahol a munka gyermekszülés és -nevelés miatti megszakítását a vállalatok nem mindig nézik jó szemmel és kezelik megértően, részben a munka és a családi élet összeegyeztetésére irányuló intézkedésekben rejlik az olyan családpolitikák lényege, amelyek a gyermekek társadalmi beilleszkedését hivatottak elősegíteni.

7.4 A gyermekek társadalmi esélyegyenlőségének biztosítására irányuló szándék is vezérelheti a családpolitikákat. Gyakran a szorongatott anyagi helyzet áthidalása és a családi kötelezettségekkel adódó kiadások megtérítése a cél. Ide tartoznak még azok a különböző intézkedések is, amelyek az olyan nehézségeken kívánnak segíteni, amelyekkel – a gyermekek iránti kötelezettségeiknél fogva – főként a kisgyermekes apák és leggyakrabban az anyák szembesülnek a munkaerőpiacon.

7.5 Más modellek a kérdést nem annyira a család, mint inkább a társadalom szempontjából közelítik meg. Itt a szegénység ellen a jövedelem újrafelosztása révén vívott küzdelem egyik formájáról van szó, de anélkül, hogy e politika mindig szükségszerűen együtt járna a különleges családi terhek kompenzálásával.

7.6 Végül léteznek olyan, kifejezetten születésközpontú családpolitikák is, melyek egyértelműen a születések újbóli fellendítésére irányulnak abban az Európában, ahol túlságosan kevés gyermek születik.

7.7 A születések számáról és a nők magas szintű foglalkoztatottságáról Európában készített valamennyi tanulmány arra a következtetésre jut, hogy a termékenységi szintetikus mutatójának megfelelőbb szintje a családi kötelezettségek és a munka összehangolásához nyújtott lehetőségek nyilvánvaló következménye. Jobb eredményekre lehetne számítani a termékenységi ráta növelése terén, ha olyan intézkedéseket vezetnének be, amelyek lehetővé teszik a kisgyermekes apák számára – sőt, ösztönöznék őket erre, – hogy nagyobb mértékben osztozzanak az anyákkal a családi kötelezettségekben. Ez fontos kérdés, amelyet hangsúlyozni kell a fiatal nemzedékek számára.

7.8 Az élettartamnak, valamint a fiatalok képzési időtartamának és az egész életen át tartó tanulás szakaszainak meghosszabbodása módosította, és ezután is módosítani fogja a munka és a családi élet megszervezésének módjait. Érdemes lenne elgondolkozni azon, hogy hogyan lehetne rugalmasabbá tenni mind a képzési időszakot, mind a szakmai pályát annak érdekében, hogy azok, akik ezt kívánják, könnyebben tudjanak családot alapítani anélkül, hogy le kellene mondaniuk a munkában való kiteljesedésről.

8. A család, valamint a munkában a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség érdekében végrehajtott intézkedések

8.1 Gyakorlatilag a családok érdekében végrehajtott családpolitikai intézkedéseknek két fő ága létezik: egyrészt a közvetlen anyagi juttatások, másrészt pedig a gyermekfelügyelet területén nyújtott – támogatott vagy ingyenes – (pl. bölcsődei, óvodai, védőnő-hálózatok) szolgáltatások. Ügyelni kell arra, hogy ezek az intézkedések elősegítsék a munka és a családi élet összehangolását. Az is fontos, hogy a bölcsődei-óvodai szolgáltatások mindenki számára álljanak nyitva, és mindenki számára megfizethetők legyenek.

8.2 Bizonyos politikák nagy hangsúlyt fektetnek az óvodai infrastruktúrára, a vonzó feltételekkel járó, nevelési célra kivett szülői szabadságra, a javadalmazott tevékenység és a családi élet összeegyeztetését, valamint a szülői szabadság után a munka világába való visszatérést elősegítő politikára.

8.3 Más rendszerek inkább kedvező adózási feltételeket biztosítanak az egy fizetésből élő családok számára, és az otthon maradó szülő segélyt kap a gyermek születése után néhány évig.

8.4 Néhány országban ötvözik a két rendszert: egyrésztől kompenzálják a gyermekneveléssel járó többletköltségeket, másrésztől olyan intézkedéseket is hoznak – például szülői szabadság bevezetése, óvodai és ingyenes bölcsődei hálózat biztosítása – melyek összeegyeztethetővé teszik a munkát a szülőkre háruló kötelezettségekkel. A pénzügyi támogatások és a családoknak nyújtott szolgáltatások ilyen keveréke hatékonynak tűnik.

8.5 A családi kötelezettségek, illetve a családi élet és a munka összeegyeztetése tekintetében a férfiak és nők közötti egyenlőség kérdése nyilvánvalóan igen fontos ahhoz, hogy az európai családok új lendületet kaphassanak. Ezzel párhuzamosan meg kell szüntetni a férfiak és nők közötti jövedelemkülönbségek strukturális okait, amelyek többek között abból adódnak, hogy a gyermekek felügyeletének és nevelésének terhei nagyon gyakran egyedül a nőkre hárulnak.

8.6 A demográfia és a születési ráta szempontjából igen fontos szerepet játszik a férfiak és nők közötti egyenlőség és egyensúly elérése – vágyaik, ízlésük és adottságaik függvényében – megélhetésüket, a szülői, családi és háztartási kötelezettségek megosztását, illetve a politikai vagy más közérdekű tevékenységekben való részvételüket tekintve. A nők nagy többsége szeretne – jogosan – a férfiakhoz hasonlóan szakmai karriert, gyerekeket és lehetőséget arra, hogy a társadalom formálásában is szerepet tölthessen be.

8.7 Európában mindenütt a gyermekvállalási kor kitolódása figyelhető meg, amely a termékenység alakulására nézve is következménnyel jár, még akkor is, ha a modern orvostudomány és a közegészségügyi kutatások lehetővé teszik az idősebb kori meddőség kockázatának csökkentését. A késői gyermekvállalás oka egyrészt a hosszabb ideig tartó tanulmányokban keresendő, másrészt sokáig tart, amíg a leendő szülők mindketten megfelelően biztos és jövedelmező állást találnak ahhoz, hogy gyermeket vállalhassanak. E tekintetben a fiatalok munkanélkülisége és egyes – főleg nők számára fenntartott – állások bizonytalansága a termékenységet és a családi életet csak negatívan befolyásolhatja. Általánosságban véve az európai gazdasági és társadalmi élet szervezeti formája, melyben a fiatalok egyre később kezdenek folyamatosan dolgozni, és a munkavállalók egyre fiatalabb korban kényszerülnek elhagyni a munkaerőpiacot, valamint a fiatalok újfajta életmódja nem ösztönzi a családalapítást és a gyermekvállalást.

8.8 Az ilyen helyzetek javításához és a férfiak és nők közötti igazságos állapot eléréséhez ötvözni kell a családpolitikai és a nemek közötti egyenlőséget biztosító intézkedéseket. Ide tartoznak például a minőségi gyermekfelügyeleti intézmények – köztük a vállalati bölcsődék –, valamint adóügyi és szociális jogi intézkedések, amelyek arra irányulnak, hogy mind a nők, mind a férfiak össze tudják egyeztetni a gyermeknevelést a munkával és a társasági élettel. A még dolgozó, illetve továbbra is dolgozni kívánó nagyszülőknek is lehetővé kell tenni, hogy rugalmasabb munkaidő-beosztás mellett dolgozzanak. Így ők is jobban betölthetik nagyszülői szerepüket. Ha ezt nem sikerül elérni, akkor nagy a kockázata annak, hogy a nők továbbra is nemet mondanak a gyermekvállalásra és a családi életre, és kizárólag szakmai karrierjükkel törődnek.

8.9 Arra is ügyelni kell, hogy az alkalmazott politikák könnyebbé tegyék a fizetett munkához való visszatérésre irányuló elhatározást, miután szülés vagy kisgyermek(ek) nevelése miatt valaki egy időre megszakította szakmai karrierjét. Ezzel kapcsolatban fontos lenne még a szülői szabadság alatti képzések szervezése, valamint a kisgyermekkel való foglalkozást lehetővé tevő rugalmas munkaidő-beosztás kialakítása. Ennek a szellemében a szabadon választott részmunkaidős foglalkoztatást is bővíteni kellene, anélkül azonban, hogy megnehezítenék a teljes munkaidős foglalkoztatásba történő visszatérést, ha már nincs szükség a részmunkaidős megoldásra. Végül arra is ügyelni kell, hogy amikor egy anya vagy apa a gyermeknevelés céljából igénybe vett szülői szabadság után ismét munkába áll, ne kerüljön szakképzettségénél alacsonyabb szintű munkakörbe. Azt a tényt, hogy az illető nemrég vette igénybe a szülői szabadságot, nem szabad hátrányos tényezőnek tekinteni a gazdasági nehézségekből eredő létszámleépítések során.

8.10 Fontos, hogy a köz- és a magánszféra – amelynek „polgárbarátnak” kell lennie – olyan szociális politikákat, gyakorlatokat vagy újításokat vezessen be, illetve támogasson, amelyek megkönnyítik a gyermeket váró vagy nevelő párok munkavégzését. Nemcsak szónoklatokról és jogi rendelkezésekről van itt szó, hanem olyan kollektív és pszichológiai hozzáállásról is, mely szerint a gyermek nem akadályozó tényező, és így a családanya vagy apa sem „kevésbé termelékeny vagy versenyképes elem”. Ösztönözni kellene a vállalati, illetve az egyazon övezetbe tartozó vállalatok közös szervezésében működő bölcsődék létrehozását célzó, fokozatosan kialakuló kezdeményezéseket. Az ilyen intézmények ugyanis igen hasznos szolgáltatást nyújtanak a szakmai feladatokat is ellátó pároknak, akiknek továbbá kevesebbet kell így utazniuk, és az időbeosztásuk is egyszerűsödik.

8.11 Az is fontos, hogy a köz- és a magánszféra megértse azokat a problémákat, amelyek a kisgyermekes apák hivatása gyakorlása során merülhetnek fel, amikor szülői szabadságot akarnak kivenni, vagy családi okok miatt csökkenteni akarják munkaidejüket. A köz- és a magánszférának meg kellene teremtenie annak a feltételeit, hogy az apák is többet foglalkozhassanak gyermekeikkel. A szociális partnereknek fontos szerep jut ezzel kapcsolatban.

8.12 Általánosságban az apákat ösztönözni kell arra, hogy valóban vegyék ki részüket az összes családi feladatból, különösen ami a nevelést illeti. Számos szociológiai tanulmány megállapításai szerint ugyanis az apa „hiánya” jelentős problémákat okozhat a gyermeknevelés terén.

8.13 A már alkalmazott vagy bevezetendő politikák tehát különfélék, a megoldandó problémák is különbözőek, ám a célok egybehangzóak: lehetővé tenni mindazoknak a férfiaknak és nőknek, akik szeretnék, hogy családot alapítsanak, és gyermeket vállaljanak. Mindamellet a kutatások egyöntetűen azt mutatják, hogy az európaiak gyermekek iránti igénye nincs kielégítve, és a harmadik gyermek iránti, oly gyakran hallható vágy is beteljesületlen, gyakran pénzügyi vagy anyagi okokból, illetve – főleg az anyák esetében – a család és a munka összeegyeztetésével kapcsolatos problémák miatt.

8.14 Nemcsak az anyagi szempontok játszanak azonban szerepet. Az Európai Unió a világ egyik legfejlettebb és leggazdagabb része ugyan, most mégis a látens nyugtalanság időszakát éli. A „dicsőséges harminc év” után a gazdasági bizonytalanságok, a környezet állapotának rosszabbodása és az éghajlatváltozás miatti aggodalmak, a globalizáció bizonyos negatív következményei, a modern társadalmak bonyolultsága, a polgárok bizalmának a kormányok cselekvőképességével szembeni megrendülése Európa-szerte pesszimizmust szült, ami aligha kedvez a születéseknek. Több európai országban hosszú idő után most először az az érzése a szülőknek, hogy valóban nem tudnak jobb jövőt biztosítani gyermekeiknek.

8.15 Több kérdés is megválaszolásra vár: vajon kedvező-e az uralkodó kultúra a család és a gyermekvállalás számára? Elégge megbecsüli-e a közvélemény a családi sikereket? Az individualizmus és a fogyasztóközpontú materializmus nem feleltet-e el, hogy az ember bár egyszemélyes lény, mégis közösségi életre termett? Ezenkívül az európaiakat legjobban foglalkoztató és legsürgősebb problémák – nevelés, lakhatás, szakmai kimenetel,

érzelmi kiegyensúlyozottság, önmegvalósítás – is mind-mind a családhoz kötődnek. Talán elsődlegesen optimistábbban és bőkezűbben kellene a családi élethez hozzáállni, mivel amint szóba kerül a család és a születés kérdése, nyilvánvalóan máris az emberi lét legintimebb területeire tévedtünk. A feladatuk szerint a köz javára törekvő hatóságoknak – anélkül, hogy beleavatkoznának az önmegvalósítással kapcsolatos személyes döntésekbe – lehetőségeket kell tehát felkínálniuk, és biztosítaniuk kell a mai társadalmak férfi és női polgárai számára, hogy szabadon dönthessenek a családalapítás mellett, és annyi gyermeket vállalhassanak, amennyit csak akarnak.

8.16 Tehát – amint láttuk – a családok a gazdasági fellendülés és a társadalmi szolidaritás forrásait jelentik, amennyiben mindkét szülő munkaviszonyban áll. Az Európai Uniónak ezért ösztönöznie kellene a tagállamokat a család mint szempont figyelembevételére gazdasági és szociális szakpolitikáikban. Továbbá a legjobb gyakorlatok segítségével támogatnia kellene egy fenntartható családpolitika kialakítását.

Kelt Brüsszelben, 2007. március 14-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Dimitris DIMITRIADIS